

tanuló fiatalok. Választott témáikkal ők is a 20. század nagy, sorsfordító eseményeire fókuszálnak, úgy, mint Budapest második világháborús ostromára, az 56'-os eseményekre, a szocializmus időszakára változatos (például olajipari mérnöki, történelmi, vallásos női, naiv festői) életpályák mentén.

A tanulmánykötet utolsó fejezete időben is sokkal közelebb hoz bennünket, ugyanis az *Életutak az interneten* rész egyetlen írása a Facebook közösségi oldal idővonalát tekinti élettörténeti forrásnak, esettanulmányban vizsgálja az ott megosztott tartalmakat, önreprezentációs törekvéseket egy Erdélyből Angliába, majd Budapestre költöző, családalapítás és munkavállalás előtt álló fiatal lány esetében; egyúttal a szerző felhívja a figyelmet az internetes források használatára és

problematikájára. A kötetet Baranyai Szilvia utószava zárja. Az egyes tanulmányok végén angol nyelvű összefoglalók találhatók.

Összességében elmondható, hogy egy olyan komplex, a társtudományok képviselőit is megszólaltató tanulmánykötetet vehet kézbe az olvasó, amely rendkívül változatos forrásanyagot, elméleti-módszertani irodalmat használ; a korábbi és jelenlegi (elsősorban az ELTE és a kolozsvári iskolában megkezdett) élettörténeti kutatásokra épít; ugyanakkor a szerzők izgalmas problémákat, gondolkodásra ösztönző kérdéseket vetnek fel, ami tanulságokkal szolgálhat azok számára is, akik kevésbé járatosak az élettörténeti kutatásokban.

Gatti Beáta

Az írott történelem és a magántörténetek metszéspontjai egy Küküllő menti kistrégióban

Zsidó Ferenc: A múlt kisajátítása. Magyar, román és cigány közösségek történelemszemléletének elemzése. Pro-Print, Csíkszereda 2012. 302 old.

Múltunk minden eseménye lenyomat a történelem palettáján, amely meghatározza a jelenünket, jövőnket. Emlékeink dokumentálása, megőrzése és népszerűsítése a történeti kutatások feladata. Ennek eleget téve jelentette meg a Pro-Print Könyvkiadó Zsidó Ferenc *A múlt kisajátítása. Magyar, román és cigány közösségek történelemszemléletének elemzése* című tanulmánykötetét. Zsidó Ferenc a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarán, néprajztudományból szerezte meg PhD-címét. Doktori értekezése különböző etnikumú közösségek naiv történelmét veszi górcső alá egy kistrégióban, amely a Nagy-Küküllő fennsíkján terül el, Hargita megye délnyugati részén. A disszertáció az együtt élő magyar, román és cigány népcsoportok történelemszemléletei közti kapcsolódásokat, összefüggéseket, valamint eltéréseket vizsgálja.

A keménykötésű könyv bortóján Czire Alpár fotográfiáját láthatjuk. Zöld füvel benőtt, fából

készült kapu, a kapufélfát terméskő fogja közre. Egy kapu, amelyen keresztmotívum rajzolódik ki, és elvezet egy zárt világba. Zsidó Ferenc e zárt kaput kitarja, maga mögött hagyva az előítéleteket. Az írónak sikerül kívülről, objektíven szemlélni és feltérképezni e térséget. A régió történelmi megismerésének érdekében az itt élő emberekhez fordul, kutakodik, az értelmiségitől a gazdálkodóig mindenkit megkérdez a múltjáról. Célja az emlékezet feltárása és a különböző etnikumhoz tartozó egyének eltérő történelemszemléleteikhez való viszonyulásának vizsgálata. A hivatalos történelem társadalmi léptékben gondolkodik, és az egyéni sorsokkal kevésbé foglalkozik. Ezzel szemben a naiv történelem mindig egyénközpontú, a szerző ezért tartja fontosnak a mikrotörténetekből való kiindulást a kutatás és elemzés során.

A kötet hat nagyobb egységre tagolódik. A kutatás tárgyának feldolgozott szempontrendszer

nem más, mint az egyes közösségek néphagyományának felvázolása a történeti cezúrák mentén. A szerző összehasonlítja a különböző történelemszemléleteket, vizsgálja az „összecsengések”, illetve a szétfejlődések miéttjeit és módozatait.

A kötet bevezetőjéből megismerhetjük a kutatás körülményeit, módszereit és legfőképpen célját. A második, tudománytörténeti fejezetben a szerző bemutatja a vizsgált kisértőt. A kutatás körébe öt települést vont be, melyek összetartoznak (Románandrásfalva, Hidegkút, Kissolyos, Nagysolyos és Székelyszenterzsébet), de itt tárgyalja a kis peremrégió kutatásának irodalmát is (Orbán Balázs, Léstyán Ferenc, Oláh Sándor, Benkő Elek, Jakab–Szádeczky stb.). A harmadik fejezet az emlékezés és történelem közötti határokat feszegeti. A népi történelemszemlélet elsősorban magyarok és románok viszonyrendszeréről szól. A cigányok kevésbé érintettek a régmúlt eseményeiben, inkább a közelmúltban és a jelenében. A negyedik, legterjedelmesebb fejezetben azon narratív feljegyzéseket dolgozza fel, melyek az egyéni múltat, történelemismeretet dokumentálják. Az alanyok által közölt szubjektív múltat a történelmi cezúrák mentén összeveti a hivatalos történelemmel. Történeti dimenzióban betekintést, rálátást kapunk a helynevek rendszerére, etnikai identitásra, valamint a nyilvános terek birtoklására és módosulására a különböző történelmi cezúrák hatására. Az ötödik fejezetben a kutatás összegzését, következtetéseit olvashatjuk. Az adattár narratíváinak elemzése során egyértelművé vált, hogy az adatközlők megalkotják sajátos történelemképzeteiket. Az összegyűjtött történetek (magánemlékezések) a múltból való közösségi tudás részévé is váltak, így az egyének társadalmi azonosságérzetének fenntartását segítik. A hatodik és egyben az utolsó fejezetben a 382 narratíva rendszerezett jegyzékét láthatjuk, települések szerint.

A szerző munkájában többféle kutatási szempontot és módszert érvényesített a terpmunka eredményeinek feldolgozása során, ezért sokféle népi szöveget vont be az elemzésébe, a narratív ábrázolásokban kiemelkedő

emlékanyagok szövegszintű elemzése mellett az emlékezés folyamatára, körülményeire, társadalmi-kulturális meghatározottságára is koncentrált. Megfigyelhetjük, hogy a tényleges történeti néphagyományon túl az igaztörténetek és a biografikus emlékezés történeti vonatkozásait is megvizsgálja, amelyeket helynevek és hozzájuk fűződő elbeszélések történetiségével egészít ki, valamint a nyilvános teret kijelölő szimbólumok jelentésmódosulásait is kutatja.

A szerző felhívja figyelmünket arra is, hogy mivel az általa választott kutatási terep etnikailag különböző, az eltérő történelemszemléletek, konstrukciók sokszínűsége, kölcsönhatása és elkülönülése sajátos, ami az összehasonlításon alapuló kutatási módszert követeli meg a kutatótól. Munkájában emellett egyéb módszerek alkalmazása is helyet kap. Ilyen módszer az oral history, az emlékezetkutatás. Az oral history újszerű, rendhagyó látásmód és kutatási módszer, amely a kutatott mikrorégió lakóinak emlékéanyagán keresztül történetismertetést valósít meg. E kutatás erőssége Zsidó Ferenc helyismeretében is rejlik, aki tisztában van interjúalanyainak társadalmi helyzetével. Ezért kézenfekvő módszerként kínálkozott számára, hogy a beszélgetéseknek szabad utat engedjen, azazhogy a diskurzusok fő irányait csupán néhány hívószóval határozza meg („régii történet, nagy királyok, híres katonák/hősök, ellenségek/ellenük való harcok, falu keletkezésének története, jobbagység, a környék bárói, vallások, háborúk, államosítás/kollektíválás” stb.).

A feldolgozás szempontjaként a szerző meghatározza, hogy az egyes közösségek történeti néphagyományát vázolja fel, cezúrák mentén, majd ezeket a történelemszemléleteket összehasonlítja, megvizsgálva az összecsengés és a szétfejlődés módozatát, és végül az egységességeket és eltéréseket elemzi. A történeti narratívák vizsgálata során arra keresi a választ, hogy a régió lakói hogyan élik meg a múltat, milyen a történelemszemléletük, a különböző etnikumok mit nem tudnak, illetve mit tudnak egymás történetéről. Az elemzés központjába azokat az élettörténeteket,

élménytörténeteket helyez, amelyekben egy-egy történelmi esemény cezúráként van jelen. A dűlőnév-magyarázatok esetében a hangsúlyt arra teszi, hogy a helynév és a hozzá fűződő narratíva miként éltet és generál történetiséget.

A kötet hasznos olvasmány mindazoknak, akiket a Székelyföld magyar, román és cigány lakosságának kapcsolatrendszeréhez kötődő kérdések érdekelnek.

Kovács Viola

Új nemzetgyakorlatok

Feischmidt Margit (szerk.): Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája. L'Harmattan Kiadó, Bp. 2014. 473 old.

Már a kötetcímből is kiderül, hogy a szerzők megközelítésében a nemzeti diskurzus jelen van a mindennapokban, az azonosságról szól, és közösséget teremt. Annak ellenére, hogy mindez a mindennapok szintjén (is) tapasztalható, mégsem folyamatosan létező „szubsztanciális fogalom”, hanem gyakran kötődik bizonyos eseményekhez, kiemelt jelenségekhez (ünnepekhez, szertartásokhoz, megemlékezésekhez – azaz valamilyen rítusokhoz), amelyeken ún. sűrűsödési pontokként szolgálnak. Tehát szinte észrevétlenül van jelen a társadalmi gyakorlatokban, de ezzel együtt valami rendkívülihez is kötődik. Társadalmi alapját pedig minden esetben bizonyos csoportok, rétegek szociális bizonytalansága indokolja, amelyek a nemzetet mint „veszélyeztetett identitást” érzékelik (esetleg értelmezik). Ezért nyernek létjogosultságot olyan ideológiák, és születnek olyan közösségek, amelyek töretlen biztonságot, folytonosságot, szimbolikus erőforrásokhoz való hozzáférést ígérek – amit leginkább a múltra való emlékezéssel, annak felelevenítésével tudnak megteremteni, hiszen azt már Klió és Mnemoszüné óta tudjuk, hogy a történelem és az emlékezés szoros kapcsolatban áll egymással. A múlt át-örökítésének az egyéni és közösségi identitásra való hatása vitathatatlan: ehhez – a történelmi eseményekre való emlékezés (és ennek mikéntjei) mellett – a kulturális örökség újraértelmezése és felmutatása is hangsúlyosan hozzájárul. A tanulmánykötet kultúrantropológiai perspektívából mutatja be ennek a folyamatnak a

megvalósulásait, olyan friss kutatások segítségével, amelyek nemcsak igazolják az újnacionalizmus létezését, hanem a szemléletes kontextusba helyezéssel egyben értelmezik is azt.

Azt, hogy milyen módon, hol és hogyan emlékezünk, mindig meghatározza a jelen társadalmi-(politikai) helyzete is. A 21. század elején a magyarságdiskurzusok hangsúlyosabb részeit a területvesztés, a kisebbségi közösségek (illetve a velük kapcsolatos valós tények vagy vélt elképzelések) képezik, ezért legfőképpen a közösség és a megbecsülés utáni vágy határozza meg ezeket a cselekvéseket. Ugyanakkor azoknak is fontos szerepük van ezen diskurzusok alakításában, akik „másak”, a megteremtendő azonosságtól „különböznek”. A „mi” és az „ők” megteremtése sokszor nemcsak identitástudatot, hanem nacionalista, rasszizáló másságdiskurzusokat is teremthet. Ez a fajta magatartás sem formáját, sem pedig működését tekintve nem köthető kizárólagosan egyetlen nemzethez vagy országhoz. Feischmidt Margit már az előszóban felhívja a figyelmet arra, hogy a magyar kulturális gyakorlatok hasonlítanak a szakirodalomból ismert, más országokban tapasztalt társadalmi cselekvésekhez, tehát a kötetben tárgyalt jelenségekre nem mint tipikusan magyar cselekvési formákra kell tekintenünk, hanem inkább egyfajta válaszreakciókra, amelyek a hasonló társadalmi-gazdasági válságjelenségek és a hasonló társadalmi igények tükrében születnek. A következőkben három olyan – a kötetből kiemelt – válaszreakciót